

Nr 486.

Av herr **Vougt m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 195, angående utövändet av statens tobaksmonopol.

I en vid fjolårets riksdag väckt motion (nr 334 i andra kammaren) bragtes inför riksdagen frågan om de grunder, som av Svenska Tobaksmonopolet tillämpats vid beviljandet av ersättning och understöd åt avskedad personal. Efter att hava anfört exempel på de olika former av ersättning och understöd, som förekommit, hemställde motionären, att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t begära övervägande av, huruvida och i vilken omfattning de arbetare, som efter ingången av 1927 avskedats eller kunde komma att avskedas, borde i anledning av sina mistade inkomstmöjligheter inom yrket beredas förmånligare ersättning än som tilldelats vid avskedanden under nämnda tid.

Motionen behandlades av bevillningsutskottet i samband med Kungl. Maj:ts proposition om provisorisk förlängning på ett år av tobaksmonopolets cktroj, och i sitt betänkande nr 23 avstyrkte utskottet motionen under åberopande av följande motivering:

»Enligt vad utskottet inhämtat är detta ärende föremål för utredning inom finansdepartementet. Med hänsyn härtill och med beaktande av vad monopolbolaget i denna fråga anfört, har utskottet ansett förevarande motion icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd.»

Utskottets beslut var enhälligt, och då ärendet förekom till behandling i andra kammaren den 2 maj, ställdes intet yrkande om bifall till motionen. Motionären yttrade emellertid med instämmande av en annan ledamot av kammaren bl. a. följande:

»Regeringen har om hand en utredning angående den ersättningspolitik, som från Monopolets sida skall bedrivas. Jag vill då uttala den förhoppningen, att utredningen blir allsidig och djupgående.»

Såväl utskottet som de för ärendet intresserade torde ha förutsatt, att riksdagen, då Kungl. Maj:t vid innevarande års riksdag framlade proposition om oktroj på sex år åt monopolbolaget, skulle delgivas resultatet av den åberopade utredningen i ovan berörda punkt. I Kungl. Maj:ts proposition nr 195 föreslås nu sådant nytt avtal, men det framgår icke av propositionen, att den i fjolårets motion berörda frågan gjorts till föremål för utredning. Däremot omnämnes å sid. 33 i propositionen, att Svenska Tobaksindustriarbetarförbundet gjort framställning om tillgodoseende av vissa önskemål. Förbundet har sålunda hemställt om *dels* inrymmande i kontraktet mellan staten och tobaksmonopolet av detaljerade föreskrifter, i vilken ordning avskedande av bolagets personal skall äga rum, *dels* ytter-

ligare ökning av hittills utgående understöd till av bolaget entledigad personal, dels ock beredande av möjlighet för bolagets arbetare till visst medinflytande i bolagets förvaltning och styrelse. Rörande detta senaste spörsmål har en av de av Kungl. Maj:t i bolagets styrelse utsedda representanterna, hr Bårg, ansett sig till styrelsens utlåtande över Monopolkontrollutredningens betänkande (Bil. 7 till propositionen nr 195) böra reservationsvis uttala som sin mening, att han finner det värt beaktande. Hr Bårg anför där att detta spörsmål synes honom böra komma till omprövning vid den ytterligare utredning, »som måste föregå hithörande frågors föreläggande för riksdagen».

Rörande Svenska Tobaksindustriarbetarförbundets framställning heter det emellertid i propositionen å sid. 37:

»Vad angår de önskemål, som framställts för tillgodoseende av anställningshavare hos tobaksmonopolet, lärer överbägandet ankomma på tobaksmonopolets styrelse.» Den fråga, som berördes i den vid fjolårets riksdag väckta motionen, undantages sålunda från de spörsmål, vilka riksdagen får att pröva i samband med beviljandet av förnyad oktroj. Vi kunna för vår del icke anse detta riktigt, varför vi ansett oss böra motionsvis upptaga ärendet på nytt.

Med ledning av redan nu tillgängliga uppgifter synes oss även mono-
polets ersättnings- och understödsförfarande kunna utan särskild utredning överblickas.

Det framgår sålunda av en till bevillningsutskottets förutnämnda betänkande nr 23 vid fjolårets riksdag fogad P. M. från tobaksmonopolet, att antalet vid Monopolet anställda arbetare, som vid utgången av år 1920 var 5,167, sedermera nedgått till att vid utgången av 1928 omfatta endast 2,478. Den pågående rationaliseringen är en process, vars fortgång man icke rimligen kan motsätta sig. Det skall heller icke på något sätt bestridas, att tobaksmonopolets styrelse bemödat sig om att iakttaga »den särskilda hänsyn, som betingas av bolagets ställning såsom ensam arbetsgivare inom tobaksindustrien», vilken ålägges bolaget i instruktion av den 26 februari 1915. De massavskedanden, som maskinutvecklingen sedan dess framtvingat, torde emellertid ha ställt bolaget inför så stora ekonomiska engagement, därest de från början tillämpade principerna skolat konsekvent följas, att bolagets styrelse ansett sig böra vid längre fram företagna avskedanden tillämpa sparsamhetsregler, som tyckts de under de senaste åren avskedade arbetarna verka i för dem ogynnsam riktning om de jämföra de understöd eller ersättningar, som de sålunda erhållit, med tidigare utgående sådana. Det synes oss därför motiverat, att riksdagen tager under omprövning, huruvida icke statens ekonomiska intresse kunde förlikas med mindre knappa ekonomiska principer då det gäller de arbetare, vilkas avskedande driftens omläggning inom tobakstillverkning framkallar. Det torde därvid böra beaktas, att statens verk — med

vilket tobaksmonopolet, trots den formella olikheten, av allmänheten givetvis jämställas — på sistone börjat gå inför större månhet än tidigare mot även tillfälligt anställd personal.

Det framgår bl. a. av tobaksmonopolets ovannämnda P. M., att i april 1921 400 arbetare under 21 år avskedades samt i understöd erhöles vardera 25 kr. under 12 veckor. Det finnes säkerligen ingenting att erinra emot denna understödsregel, enär arbetarna i fråga på grund av sin låga levnadsålder hade relativt goda utsikter att kunna finna arbete inom andra yrkesområden.

I slutet av samma år avskedades emellertid 190 arbetare. 160 av dessa voro under 25 år, resten mellan 25 och 35 år gamla. De erhöles 15 veckors understöd, utgående för de manliga arbetarna med belopp, varierande mellan 25 och 35 kr. pr vecka, för de kvinnliga med belopp, varierande mellan 20 och 30 kr. pr vecka. Då det bland dessa arbetare alltså funnos sådana, vilka voro intill 35 år gamla, synes det som om de blivit i någon mån vanlottade i jämförelse med de nyssnämnda arbetarna, som ännu icke fyllt 21 år. För en 35 års man — som kanske är gift och har familj — föreligga givetvis betydligt större svårigheter att skaffa sig ett nytt yrke än för en man under 21 år. Därtill kommer att det stillasittande arbetet inom tobaksindustrien knappast verkar fysiskt utvecklande, varför en äldre eller medelålders tobaksarbetare, då han hänvisas till att välja en ny yrkesbana, har ett ganska begränsat antal sådana att välja på.

Under år 1923 — vi följa alltjämt framställning i tobaksmonopolets P. M. — träffades med cirka 40 manliga arbetare, som alla voro specialutbildade, överenskommelse om avsked mot engångsersättningar, vilka växlade mellan 3,500 och 5,000 kronor. Dessa arbetare hade förvisso möjlighet att med dessa små kapital skaffa sig utkomstmöjligheter såsom handelsmän eller på annat sätt. Fyra år senare avskedades emellertid från fabriken i Malmö 14 manliga cigarrarbetare, vilka voro under 37 år. Dessa arbetare erhöles icke, i likhet med den nyssnämnda gruppen, engångsersättningar, utan fingo ett understöd, som utgått med viss, fallande procent å deras förutvarande inkomster, samt utbetalats pr månad. Enligt en i tobaksmonopolets P. M. återgiven tabell har den mest gynnade av dem på detta sätt utfått inalles 5,774 kr. Därjämte har monopolet för dem inbetalat pensionsavgifter. Man får dock icke förtänka dessa arbetare, att de anse sig tillbakasatta i jämförelse med de tidigare nämnda, efter avskedandet engångsersatta arbetarna. De ha stått inför problemet att — om de ville stanna i Sverige — komma in på en ny levnadsbana, men det utgående understödet har icke, såsom engångsersättningen gör, kunnat nämnvärt underlätta deras strävan därutinnan, och den i framtiden hägrande pensionen är uppenbarligen icke till stor tröst för en man i sina bästa år, som har att bära plikten att försörja en familj. Det synes oss icke orimligt begärt, att understöd, då sådana anses skola utgå i stället för engångsersätt-

ning, beräknas högre än en engångsersättning, enär understödet icke sätter de avskedade i stånd att med dess tillhjälp erhålla nytt arbete. Vi anse oss i detta sammanhang böra erinra om att ersättningen till entledigade tobaksarbetare, enligt bestämmelserna i förordningen av den 14 december 1914, medgavs få utgå med fem gånger medelårsinkomsten under de närmast dessförinnan förflutna tre åren.

En del av de nämnda cigarrarbetarna i Malmö ha sedermera fått arbete inom yrket i Köpenhamn, men det har — enligt deras egen uppgift — på grund av förhållandena på hyresmarknaden i Köpenhamn varit för dem omöjligt att flytta över sina familjer dit, varför de nu under arbetsveckan vistas i Köpenhamn, ehuru deras familjer äro bosatta i Malmö.

Ätminstone i något fall har det för oss uppgivits, att en arbetare 1916 erbjudits lämna tobaksmonopolet mot engångsersättning, men då han avböjde detta erhöll han tillstånd att stanna kvar. 1927 blev han avskedad mot en efter ovannämnda system utgående understödssumma. Dyligt är uppenbarligen icke ägnat att befästa tobaksarbetarnas kärlek till sitt yrke.

Av de under senare år avskedade ha många måst lämna sina anställningar i full vetskap om, att deras platser skulle komma att intagas av yngre arbetare.

De anförda fallen — som skulle kunna kompletteras med många andra — synes oss motivera, att statsmakterna, då nytt avtal med tobaksmonopolet nu skall uppgöras, utfärda vissa föreskrifter, vilka kunna vara tobaksmonopolets ledning till gagn vid dess förvisso många gånger svåra uppgift att träffa valet mellan ekonomiens krav och det ur social synpunkt mest humana.

Vi vilja därför anhålla,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att, i samband med uppgörandet av nytt avtal mellan staten och Svenska Tobaksmonopolet, måtte utfärdas föreskrifter om den understöds- och ersättningspolitik, som vid avskedanden från bolaget bör tillämpas, med särskilt övervägande, huruvida och i vilken omfattning de arbetare, som sedan ingången av år 1927 avskedats eller som komma att avskedas, böra i anledning av sina mistade utkomstmöjligheter inom yrket beredas förmånligare ersättning än som tidigare tilldelats vid avskedanden under denna tid.

Stockholm den 18 mars 1930.

Allan Vougt.

Carl Lovén.

Olof Andersson,
Malmö.